

ÁDÁM BIBORKA

DECEMBER ELSEJE SEPSISZENTGYÖRGYÖN

■ Jelen tanulmány célja az antropológiai részt vevő megfigyelési módszer segítségével részletesen dokumentálni a székelyföldi és Románia más vidékeiről érkező románok ünneplési szokásait december elsején Kovászna megye közigazgatási központjában, Sepsiszentgyörgyön. A konkrét példaként szolgáló és itt leírt esemény: 2014. december elseje Sepsiszentgyörgyön.

A vizsgálat helyszínén sajátos etnikumközi, kisebbség-többség viszonyt eredményez a terület földrajzi elhelyezkedése és történelmi evolúciója: a román nemzetállam földrajzi középpontjában fekvő területet 74,5%-ban népesíti be a magyar (kisebbségi) nemzet, a nemzetállam többségi komponense (románok) itt kisebbségben van, mindössze 25,5%-ot alkot.¹ A vizsgálat tehát egy interetnikus kontaktónában, azaz etnikai és felekezeti szempontból határterületen zajlik. Ezen a terepen az etnikai kölcsönhatások jelentős szerepet játszanak az itt lakók mindennapjaiban, és megyeközpontról lévén szó, az emlékünnepek koncentráltan jelennek meg, fontos kulturális játszmák és kísérletek terepeivé, a dominancia és a hatalomgyakorlás kiemelt helyszínévé változtatva Sepsiszentgyörgyöt.²

December elseje mint emlékünnepek, szokásesemény vagy ünnepi esemény dokumentálásakor, elemzésekor és értelmezésekor Niedermüller Péter³ szokáskódjait veszem figyelembe, melyeket Pozsony Ferenc rendszerezett.⁴

Az ünnepi eseményen való személyes részvételén túl, az esemény elemzése során a helyszínen készített videofelvételeket, fényképeket, a szervezőbizottsági tagokkal és résztvevőkkel készített interjúkat is feldolgozom, illetve felhasználom a sajtóban, valamint az interneten megjelent újságcikkeket, interjúkat és felvételeket is annak érdekében, hogy az esemény rekonstrukciója minél hitelesebb legyen.

Az ünnepi esemény tér- és időhasználata

■ A kutatott terep Sepsiszentgyörgy, Székelyföld részét képező Kovászna megye – a történelmi Háromszék – székhelye. A vizsgálat számára kiválasztott időpont pedig a legfontosabb román állami és nemzeti ünnep, a modern Román nemzetállam megalakulásának, Erdély és a Román Királyság egyesülésének évfordulójaként számon tartott 1918-as gyulafehérvári nemzetgyűlés évfordulója, 2014. december 1. Időhasználatára az adott napon belül a jól strukturált időszerkezet, éves szinten pedig a visszatérő ünneplés, tehát a ciklikusság jellemző. Éves rendszerességgel megrendezett ünnepi eseményről, megemlékezésről van szó, melynek foratókönyve évről évre reprodukálható.

A vizsgált ünnepek helyszínétül – a nyolcvanas évektől immár hagyományosan – a Sepsiszentgyörgy központjában elhelyezkedő, nemrég felújított Mihai Viteazul-szoborcsoport és a kormánybiztosi hivatal előtt elterülő tér szolgál. Maga az ünnepi esemény azonban előbb felvonuló⁵ vagy helyváltoztató jellegű, a csendőrlaktanya mellett épülőfélben levő ortodox templomtól indul, onnan az „Egyesülés Menete” a Szent Miklós és Szent György ortodox főtemplomban lezajlott liturgiával folytatódik, majd annak udvarából a továbbinduló zászlós-lovas

felvonulással folytatódik, kiérve az említett térre, nem sokkal dél után. Ezt követően az emlékünnepségek kötött, helyben maradó, stacionárius⁶ jelleget ölt.

A december elsejei nemzeti parádé a város románságának két szimbolikus jelentőségű helyszínét köti össze: a szakrális teret, a román nép lelkét gondozó, ezt missziójának tekintő ortodox egyház intézményét és a közösség politikai teljesítményét, dimenzióját és történelmi egységét megjelenítő szoborcsoportot.

Nyilvános térről van szó, ami a hétköznapok során jelzi ugyan, hogy a román nép szimbolikus térfoglalásának színtere, ebbéli minősége, szakralitása azonban fokozottan csak különböző román, kizárólag politikai jellegű emlékünnepek során mutatkozik meg egyértelműen. Hétköznapokon vagy magyar ünnepeken, például a szintén éves rendszerességgel megszervezett Szent György-napok alkalmával a helyi magyar többség veszi birtokba a teret.

Megjegyzendő, hogy a román nemzeti ünnep körül a helyi román civilszervezeteknek, az ortodox egyháznak és a politikai akaratnak megfelelően, a rendszer váltás óta fokozatosan egy teljes ünnepekör alakult ki. Azaz már nem csupán a december elsejei hivatalos koszorúzást jelenti a nemzeti ünnep fő rítusa, hanem egy többnapos eseménysorozattal – koncertekkel, színházi és tudományos előadásokkal – és megyeszerte is változatos kulturális eseményekkel bővítik a kínálatot az ünnepelni vágyók számára.⁷

Az ünnepi esemény szereplői

■ A tér- és az időhasználati szabályokhoz hasonlóan az ünnepi esemény szubjektumainak szerepe, az őket illető előírások, elvárások, feladatok sem véletlenszerűek. A szokásesemény elemzése során a szakirodalom aktív és passzív szereplőket különböztet meg, mely kategória első eleme végrehajtó és átruházó személyekre, vagyis az aktus adóira, ágenseire, második eleme pedig célszemélyekre, nézőkre vagy az aktus vevőire bontható.⁸

A vizsgált rendezvény mindenkor fő szervezője a helyi román elit: Kovászna Megye Kormányhivatala (Prefektúra), együttműködve a helyi román civilszervezetekkel⁹ és az ortodox egyházzal,¹⁰ valamint Kovászna Megye Tanácsának és Sepsiszentgyörgy Önkormányzatának támogatásával.

A szervezőbizottság tagjai az emlékünnepséget megelőző másfél-két hónap során az emlékünnepségek minden egyes részletét gondosan kidolgozzák, vigyázva arra, hogy az évek során kialakult forgatókönyv fő elemei maradéktalanul reprodukálódjanak. Nem ennyire kötött azonban a kulturális események forgatókönyve, azok előadói, melyek sokszor a rendelkezésre álló anyagi eszközök függvényei is. Évről évre változhat a politikai hatalmon lévő elit, vagyis a kormány által meghatározott fő ünnepi üzenet, mondanivaló is, mint ahogy jelentős változások tapasztalhatók olykor az ünnepségen részt vevők körében is.

2014-ben immár negyedik alkalommal jelent meg a sepsiszentgyörgyi ünnepségen a szélsőjobboldali eszmékkel rokonszenvező Új Jobboldal (Noua Dreaptă) nevű szervezet.¹¹ A körülbelül ötven-száz főt számláló csoport autóbusszal érkezett a városba, rendőri kísérettel, majd ugyanígy, hasonló forgatókönyv szerint távoztak. Gyülekezőtől az ortodox templom udvarát jelölték ki, így az ő számukkal és zászlóikkal, transzparensikkal is duzzasztva a helyi ünneplők, egyházi szertartáson részt vevők seregét. A templomkertben kisebb csoportokba verődve, transzparensekkel, kifeszített óriás román nemzeti trikolórokkal és a szervezetük jelképével, zöld alapon kelta, okkult keresztet ábrázoló lobogókkal, zászlólengetéssel, jól elkülönülve várták az indulás időpontját. A korábbi évek szerepléséhez képest viszonylagos mérséklődést jelez az a tény is, hogy a felfokozott tárgyi kódokhoz képest öltözetükben, ruházatukban inkább civil hatással vannak. A paramilitáris, félkatonai szervezetekre emlékeztető felszerelés 2014-ben elmaradt, illetve háttérbe szorult.¹²

Az esemény állandó kísérőinek bizonyultak a csendőrség (jandarmeria) kivényelt emberei, akik tisztes távolságból, egyenruhában, némelyek kamerával felvértelve, de immár a templom kertjén kívül maradván figyelték a gyülekezők és kíváncsiskodók seregét. Ezzel mintegy szimbolikusan is kijelölték kívülállóságuk minőségét az ünnepséggel szemben. Hasonlóan a sajtó munkatársaihoz vagy a már említett kíváncsiskodókhoz – magyarok és románok egyaránt, akik szintén közelről végigkísérték az ünnepséget, azonban nem vettek részt annak rítusában – annak értelmezési mezején kívül maradtak. Akárcsak a terepmunkát végző társadalomtudós. És a civil és egyenruhás rendőrök, akik szintén a biztonságot, az ünnepség állami, hivatalos keretét hivatottak erősíteni.

Az ortodox templom is, akárcsak a Mihai Viteazul tér, 2014-ben felújításra került, igaz, csak részben. A megújult kupola alatt zajló egyházi szertartás alatt a helyi és a meghívott pápa a román nép erkölcsi nagyságáról és történelmi küldetéséről értekezik. Bent a hangulat ünnepélyes, meghitt és meglepően kötetlen. A végén az oltár előtt a jelenlevők hórát járnak, majd lassan kiürül a templom. Viszont némelyek nem maradnak az ünnepség további részére, inkább hazafelé veszik az útjukat a szertartás után, egyedül, vagy családdal csapatosan, a kezükben kis műanyag pálcára szúrt, műanyag román trikolórral. A hivatalos program szerint¹³ ugyanis az ünnepség már délelőtt fél tízkor megkezdődött a Te Deum bemutatásával, majd azt követően a még épülőfélben levő csendőrlaktanya melletti templomtól, a vasútállomás érintésével az ünneplő hívek átvonulnak a központban elhelyezkedő ortodox templomhoz. Ezen azonban viszonylag kevesen vesznek részt, az újságok szerinti 1000-1500 fő, csak később a Mihai Viteazul téren gyűlt össze.

Ezt a „bevonulást”, az „Egyesülés Menetét” az előpataki alpolgármester vezeti, lovasokkal és népviseletbe öltözött hagyományőrökkel vonulnak a város fő sugárútjain. Egy helyi civil szervezet által szervezett és ugyancsak helyi lap által meghirdetett „Hívd meg egy magyar etnikumú barátodat, hogy együtt ünnepeljük Románia Nemzeti Ünnepe”¹⁴ nem aratott sikert.

A menet indulását a nemzeti zászlókkal feldíszített templom szomszédságában elhaladó – az ünnepség ideje alatt a rendőrség által mindkét irányban lezárt – sugárúton gyülekező hagyományőrök jelzik. A környező román falvakból érkeztek népviseletbe öltözve, némelyek közülük lóháton, nemzeti zászlókkal, piros-sárga-kék szalagokkal feldíszítve. Előttük a közlekedési rendőrség egy gépkocsija halad. Amint légvonalba érnek a templommal, annak udvarából megindul a tömeg. A járda két oldalán helybéli magyarok és románok kíváncsiskodnak. Előbbiek inkább bizalmatlanul szemlélik a felfejlődő zajos embersort, utóbbiak kis trikolór zászlókkal vagy kokárdával feldíszítve az eseményhez, mosolyogva álldogálnak, fényképezkednek. Akárcsak a sajtó munkásai, akik egymás előtt tolonganak a jobb rálátásért.

Ugyanaz a helyi román újság, amely magyar barátok invitálására szólította fel olvasóit, 50 darab nemzeti trikolórt osztott szét.¹⁵ A templom udvaráról kitóduló tömeg egy láthatóan előre eltervezett forgatókönyv szerint fejlődött fel az utcára. A menet legelején egy rendőrautó helyezkedett el, azt követte egy nemzeti zászlóval feldíszített, sőt hangszóróit szintén nemzeti zászlóval letakart személygépkocsi, mely nemzeti indulókat sugárzott, rögtön utánuk pedig a hagyományőrök lovasok követték az irányt. Ezek mögé csatlakozott a templomból kiáramló tömeg, legelő egyházi zászlókat tartó fiatalokkal, mögöttük pedig a pópák és a gyülekezeti tagok. Őket végül az Új Jobboldal tagjai követik, tisztes távolságból egy koszorú, majd az alkotmány első cikkelyét idéző transzparenszel az élükön, de jól elkülönülve az előző csoporttól. Ez az elkülönülés a szervezők és az ünneplő közösség tudatos stratégiájának tűnik, mintegy jelzi az ünnepségen belüli értelmezések közti határt is, mintha így a mozgalmi, politikai jelentésmezőtől finoman elhatárolód-

nának. A sort a rendőrség és a csendőrség egy-egy járműve zárja. A menetnek egy kis kerülővel végig kell haladnia a városközponton, a Mikó utcán, majd a Szent György térnél visszafordulva az 1918. december 1. úton el egészen a Mihai Viteazul térig. Gyalog mintegy tízperces séta, a menet azonban bő húsz perc alatt teszi meg a távot. A vendégségbe érkezett Új Jobboldal tagjai nem hazudtolják meg hírnevüket, végig az úton provokatív szlogeneket skandálva haladnak, mint például: „Székelyföld nem létezik”, „Székelyföld román föld”, „Ki a magyarokkal az országból”,¹⁶ „Besszarábia román föld”. A járókelők többnyire könnyen reagálnak a provokációra, ellentüntetők most nincsenek, ellentétben a 2009-es első sepsiszentgyörgyi „fellépésük” alkalmával.¹⁷

Mindeközben a prefektúra előtti téren, a színház sarkánál, a képtárral szemben néhány kis fabódéval amolyan vásárféle települt ki. A portékát nemzeti viseletben, nemzeti színekkel díszített papírtányérokba árulják, a választék viszont nem túl széles: az egyik kézműves termékeket és népzenei CD-eket árul, a többi pedig hagyományos módon előállított, őstermelők által kínált élelmiszereket kínál. Sajt, kolbász, túró, emellett viszont az egyik kitelepült árus fánkot és kürtőskalácsot süt, ahogy ő írja: „kurtos kalacs”. Kissé feljebb, immár a prefektúrával szemközt (aminek homlokzatát hatalmas nemzeti trikolór díszíti) még három bódé sorakozik: a hagyományos december elsejei babfőzeléssel és itókéval kínálják az ünneplőket. Kisebb sokadalom verődik itt össze. Míg megérkezik a menet a szemközti tere, addig az emberek kötetlen társalgás közepette fogyasztják a menüt.

A hivatalossá váló ünnepség

■ A Mihai Viteazul tér is nemzeti ünneplőbe öltözött. A szocreál tömbházakkal körbeépített szoborcsoportot minden oldalról kordon védi, szintúgy a tér környékhivatal felőli részét. A tér minden sarkán csendőrök állnak. Az emlékmű körül nemzeti zászlók sorakoznak, előtte pedig mikrofont és hangfalakat helyeztek el. A lakóházak erkélyein és ablakában senki nincs, zászlókat sem látni. Egyet mégiscsak, a tere vezető út menti lakások egyikén, fent a magasban kék-sárga székely lobogó van kitűzve. Amint megérkezik a tömeg, a szoborcsoport előtti tér megtelni látszik. Akárcsak a felvonulásban, az ünneplők itt is két részre oszlanak. A helyiek inkább a tér jobb oldalán és szemben helyezkednek el, míg a vendégek, az Új Jobboldal fiataljai a tér bal oldalát foglalják el. Itt már nem kiabálnak rigmusokat, néma zászlólengetéssel jelzik érkezésüket Sepsiszentgyörgy „román” főterére. Igaz, transzparensüket jól látható helyre, a kordonokra erősítik fel. Kis időre rá megkezdődik a kulturális műsor.

A Mihai Viteazul tér nevét a havasalföldi fejedelemről kapta 1980-ban a ceausescui nemzeti kommunista diktatúra kultúrpolitikai kurzusával összhangban. A tere díszítő szoborcsoport Gir Rădulescu bukaresti szobrász műve,¹⁸ és narratívája az „együtt élő” népek felé is tesz gesztust, az összetartozást, a közös múltat hangsúlyozva, hiszen a lovagló fejedelem mögött több alak is az őt segítő magyar és székely katonákat jeleníti meg. Ezen jelentésrétegtől függetlenül a helyi köznyelv egyszerűen csak a „lónak” becézi az emlékművet. A sepsiszentgyörgyi szoborcsoport etnikumközi provokációktól amúgy sem mentes múltja a magyar lakosság térrel kapcsolatos érzelmeit mélyen befolyásolja: a nyolcvanas években máig tisztázatlan körülmények között egy tragikus esemény történt, bomba robbant a szoborcsoport talapzatánál, kioltva egy éppen ott játszó magyar kisgyerek életét.¹⁹

A 2014. december 1-jei kulturális műsornak címet is adtak a szervezők: *Egvesülés lélekben és érzelmekben*,²⁰ és programjának gerincét a meghívott, hagyományörző egyesületek adják.²¹ Színpadként a szobor előtt lépcsőzetesen emelkedő területet használják. A népviseletbe öltözött fiatalok népi- és hazafias dallamokat énekeltek felváltva, időnként elhangzott egy-egy vers, rövidprózát is felolvastak. A nyitóbeszédet az Új Jobboldal szószólója mondja, aki a műsor szüneteit kihasz-

nálva lelkesítő beszédek tart a román identitásról és történelemről. Rétori képességei meglehetősen jók, könnyedén, papír nélkül beszél, beszédeiben összekapcsolja az elhangzott dalok, szövegek értelmét a jelennel, az itt és mosttal. A román nemzeti gondolatról beszél, és e szellemi holdudvar gondolkodóitól idéz, szavait értelmezi, tolmácsol. A közönség, az ünneplők seregének száma mindeközben lassan duzzad, egyre több, valamilyen formában a nemzeti piros-sárga-kék színkombinációt magán viselő emberrel.

A nemzeti szimbolika, az identitás múltidéző és misztikus elemei tűnnek fel és elevenednek meg a szemeink előtt: kucsmák, pásztorsubák, a dákoromán kontinuitást idéző kígyótestű farkasfejek (immár nem ércből, hanem fából és bőrből készítve). Decebal, a dák vezér képmása a zászlón hirdeti: „*Legyetek büszkék, hogy románok vagytok.*” A műsor elhúzódik, a hidegben az emberek közben beszélgetnek, a gyerekek hógolyóznak. Egyenruhás emberek jelennek meg: tűzoltók, csendőrök, rendőrök gyülekeznek a tér jobb oldalán. Sorokba, zárt alakzatokba állnak be, a hangulat vidám, géppisztollyal a kezükben gyermekeikkel fotózkodnak ők is. A kulturális műsor véget ér, a népviseletbe öltözött hagyományőrök félrehúzódnak, átadják helyüket az esemény soron következő szereplőinek. Ekkor új dimenzióba lépünk át, kezdetét veszi a hivatalos ünnepség.

A tér jobb oldaláról felharsanó katonaindulóra kettős sorokban zöld egyenruhás, gépkarabélyos katonák vonulnak fel, alakulataik harci zászlóival, szimbólumaival. A hegyivadások tisztelegnek a szoborcsoport előtt, majd néhányan kiválnak közülük, és díszőrséget állnak az emlékmű előtt. A tömött egyenruhás sorok mellett egy katonazenekar a lovas szoborral szemben áll fel, fúvós hangszereikről zsinóros román trikolórok lógnak.²²

A román állam karhatalmi szerveinek oltalmában, az erő és biztonság manifestálása után megjelennek tehát a színen az ünnepség hivatalos szereplői: a prefektus, kormányzati hivatalnokok, helyi bürokraták és a politikai pártok képviselői. Magyar nemzetiségű nincs köztük. A helyi magyar politikai elit, egy kivételtől eltekintve – róla később – látványosan távol marad. E szimbolikus gesztusdiplomáciai háború több éve zajlik. A magyar fél részvételének feltételeként a magyar szempont és diskurzus megjelenítését tűzte ki, illetve a helyi kormányhivatal és más dekoncentrált intézmények az etnikai arányok alapján történő káderfrissítéssel. A viszony évről évre tovább mérgesedik: a székely zászló körüli jogi hercehurca és más politikai ügyek miatt, illetve az Új Jobboldal szereplése miatt a magyar elit, a tisztviselők, a megyeszékhely és a megyei önkormányzat testülete tüntetően távol marad a rendezvénytől.²³ Viszont törvényi kötelességeinek eleget tesz, így a település az előírásoknak és az ünnep hangulatának megfelelően, sűrűn fel van díszítve nemzeti színű zászlókkal.

Gaetano Mosca filozófus és Vilfredo Pareto szociológus már a 20. század elején utalt az elit fogalma és a politikai hatalom közötti összefüggésre, miszerint léteznek ún. hatalmon lévő és hatalomra vágyó (pótelitek), amelyek küzdelme meghatározó egy közösség vagy nemzet életében és fennmaradásában.²⁴ A sepsiszentgyörgyi román pótelit kétoldalt sorakozik fel tehát, a szobor előtt. Koncentrikusan körülöttük katonák, azon túl a többi ünneplő. Ruházatuk elegáns, modern, nem illeszkedik sem a hagyományörzésbe, sem a szakralitásba, valójában egy teljesen más világot idéz: az előzőekhez képest egy új kort, a modernitást eleveníti meg. A polgári, üzleti és a hivatalos bürokrácia világát. Mellükre a francia forradalom szellemiségét, a nép és az ész diadalát idéző nemzeti színű kokárda van kitűzve.

Az ünneplés tehát felveszi a hivatalos állami ünnepség formáját. Státusbeli és minőségbeli változást jelez ez az új helyzet. A mikrofon elé járuló emberek már másképpen viszonyulnak a közönséghez. Kinyilatkoztatnak, beszédükben már a hatalom nyelvén szólnak, a hivatalos diskurzus nyelvén.

Az ünnepi eseményen elhangzott ünnepi beszédek és narratívák

■ A továbbiakban az ünnep fő aktusa, az ünnepi beszédek elemzése a magyar-román párbeszéd, az üzenetetés, a nemzeti identitás politikai diskurzusban való megjelenése szempontjából történik. Feltételezésem szerint a sepsiszentgyörgyi interetnikus közegben december 1-jén elhangzott beszédek alapvető célja az emlékezésen túl a helyi, kisebbségben élő románság nemzeti identitásának erősítése, valamint a „mi” és az „ők” közötti határ hangsúlyozása. A december elseje során tartott beszédek vizsgálatakor ezekre az identitásépítési technikákra kívánok rávilágítani.

A hivatalosságok tehát U alakzatban sorakoznak fel a szoborcsoportnak háttal, szemben a katonák sorfalával és az ünneplőkkel. Mintha egy színpadon lennének, megjelenik az Új Jobboldal korábbi szónoka, és karmesterként gesztikulál az itt állóknak. A hangszóróból felcsendül a himnusz, és a korábbi kulturális műsor ceremóniamesterének mozdulatait követve rázendítenek a himnusra. A katonák vigyázzban állnak, a tisztek tisztelegnek, a zászlókat lengetik éneklés alatt, miközben több száz torokból szól a román állam hivatalos himnusza.

Ezt követően öt ortodox pap jelenik meg a „színpadon”, a helyi ortodox parókiák pópái mellett a harci alakulat tábori lelkésze is, zöld, katonai egyenruhában. Rövid, ünnepi istentiszteletet mutatnak be, énekekkel, a jelenlevőket közös imára szólítják fel. Kulturális és politikai szempontból ez a beszédszituáció már eleve csak a „mi” tagjainak szól, hiszen az ortodox vallást a megye román lakosságának valamivel több, mint 99%-a gyakorolja, a többiek görög katolikus vallásúak. A megye magyar lakossága viszont nem ortodox, hanem körülbelül fele-fele arányban római katolikus és református, illetve evangélikus felekezetű.²⁵ A vallási szertartásnak jelen esetben nem csak liturgikus szerepe van, ugyanis ez esetben nem beszélhetünk konkrét vallási ünnepről, ahol a pap által elmondott szentbeszédnek, prédikációnak az alapja egy bibliai eseményhez köthető. A történelmi eseményre emlékező nemzeti ünnep során a pap beszédének mégis fontos jelentéshordozó szerepe van, beszéde az ünnepi esemény szerves, modelláló része, mely az állam intézményével összefonódva nyilvánosan is bemutatja az intézményes identitásépítés egy tökéletesen megszervezett válfaját. Ezt követően – a csúszáságtól való megszűnés miatt – a beszédet a mikrofonállvány előtt a hivatalosságok intézik beszédet az egybegyűltekhez.

Elsőként a Kovászna megyei kormánybiztos – akit pár nappal később leváltottak – szólalt fel, közvetítve a kormányfő, Victor Ponta üzenetét.²⁶ Az üzenet össze-sűríti mindazt, amit az esemény miliője megkíván: nemzeti identitás, egység, büszkeség, közös cél, kontinuitás a múlttal, annak üzenete a jelen és a jövő számára is. A szöveg folytatásban az ország gazdasági, társadalmi és modernizációs teljesítményeit emeli ki, értelmet adva a mindennapokban is a Nagy Egyesülésnek, a közös román államnak.

Ezt követően a volt prefektus, a kovásznai születésű Codrin Munteanu – jelenleg védelmi államtitkár – szólal fel. Beszédét azzal kezdi, hogy ő is a nemzeti központ, Bukarest üzenetét tolmácsolja. Történelmi visszatekintéssel kezdi, de beszéde, korábbi politikai szerepéhez illeszkedve, egyértelműen politikai abban az értelemben, hogy a nyelvi és etnikai szempontból határterületnek számító Sepsiszentgyörgyön az egész beszéd felépítése a „mi” és az „ők”, a „mi” és az „ellenség” polaritásán nyugszik.²⁷ Üzen tehát a közös ellenségnek, a távol maradó, de a településen és a környékén valójában nagyon is jelen lévő magyaroknak, azoknak, akikkel kormánybiztosként – gyakran saját kezdeményezésre ugyan, de – sokat küzdött.²⁸

A volt prefektus tehát most már a védelmi tárca egyik vezetőjeként egy igazi politikai beszédet tartott. Az egységes és oszthatatlan nemzetállamra való többszöri hivatkozás üzenet a helyi magyarságnak, melyben gyakorlatilag az állam ellen-ségeinek kiáltja ki őket. Az ellenségkeresés és a veszélyek hangsúlyozása igaz, iga-

zodik Munteanu tárcájának profiljához. Mégis, ebben az ünnepi kontextusban, ahol még a szélsőséges szervezet tagjai is visszafogottan viselkednek, kissé túlzónak hat a beszéde. A földhöz való jog, a vér joga és nemkülönben a kétes dákoromán kontinuitás említése a felszólalóval az ünneplő közönséget a 19. század türelmetlen nacionalizmusába repítette vissza. Vagy a ceaușescui nemzeti kommunizmust idéző diskurzusával, talán időben közelebbi időpontba, a diktatúra emberi és közösségi jogokat tipró miliójébe. Kifejezi ugyanakkor azt a türelmetlen és frusztrált etnikai reprezentációs vágyat is, mely a helyi román elit körében is megmutatkozik, és mely a nemzeti ünnep alkalmából elmondott beszédek során különös intenzitással mutatkozik meg. Az államtitkár beszédének további részében Románia geopolitikai és biztonsági helyzetét ecsetelte az EU- és a NATO-csatlakozás kapcsán, majd mintegy folytatva a román nép nagy politikai projektjét hozzátette, reméli, hogy 2018-ban, a Nagy Egyesülés jubileumán már az Európai Unió határain belül láthatja viszont a román nép moldovai testvéreit is.

Munteanu beszédét követően a koszorúzásra került sor. A társadalmi, leginkább a román államapparátusban elfoglalt pozíció és státus szerint kerültek sorra a koszorúzők. Hosszú sor kanyargott a tér jobb sarkától a szoborcsoportig. Burokraták, politikai pártok, tisztségviselők, katonák, rendőrök, más állami testületek, cégek, intézmények és magánszemélyek álltak sorba koszorúzni. A sor hosszához képest a koszorúzási aktus maga rövid. Két géppisztolyos katona és trikolor közé érkezik az alany, általában ketten vagy többen helyezik a bronzló lába elé a nemzeti színű virágokkal feldíszített koszorút, rövid főhajtás következik, ami tiszteletadást és a belső, lelki átszellemülést, azonosulást hivatott jelezni. Ezután sarkon fordulnak, és jön a következő.

A koszorúzás és úgy általában az ünnepség színfoltját az előpataki magyar polgármester szereplése jelentette 2014-ben. Ő maga az előpataki román folklórnak megfelelően volt öltözve, mellkasán kokárda, mellette több román és magyar népviseletbe öltöztetett kigyerek. Jelenlétével és feltűnő ruházatával ő szándékozott közvetíteni az „együtt élő”, helyi közösségek tiszteletadását.²⁹

A koszorúzás után, a szervezők nevében Ioan Lăcătușu történész egy felhívást olvas fel, melynek címe: *Felhívás a civil társadalom és a magyar politikai szervezetek vezetőinek a Hargita, Kovászna és Maros megyei román–magyar együttélés normalizálására*.³⁰ A szöveg felolvasása és maga a műfaja is egy politikai üzenet. Egyrészt válasz a két nappal korábbi, a Magyar Polgári Párt által szervezett tüntetésre, ahol az 1918. december 1-jei gyulafehérvári nemzetgyűlés nyilatkozatára hivatkozva a kisebbségek politikai és kulturális jogainak kiterjesztését kérték a jelenlevők, másrészt pedig a 19. századi nemzetépítés technikáit (műfaj, diskurzus) alkalmazva úgy pozicionálja magát, mint aki a székelyföldi párhuzamos román nemzetépítés szubjektumaként kíván megnyilvánulni. Teszi mindezt az ortodox egyházzal való szövetségben, mint ahogy ezt a szöveg felvezetője is jelzi.³¹ Az elmondott beszéd, kiáltvány kilép a történelmi időből, a december elsejei emlékűnnepség értelmezési hálójából. A jelen politikai és társadalmi viszonyait értelmezi a politikai cselekvés szimbolikus nyelvén, ideologikus gondolkodással. Majd a hírtelvíziókból hírbedt ukrainai konfliktussal állítja párhuzamba az együttélés e terpét, a székely–román kapcsolatokat, a „színpadot” is, amelyről felszólal. Beszéde a székely–román történelmi együttélést, gazdasági és kulturális kapcsolatokat hangsúlyozza (leválasztva azt a magyar történelemről), majd kijelenti, hogy a gyulafehérvári nyilatkozat pontjait Románia betartja, a székelyeknek gyakorlatilag minden joga adott. Kijelenti, hogy az aktuális magyar politikai követelések, így az autonómia a történelem kerekének visszafordítása lenne, és ezért elfogadhatatlan a román nép számára. Majd felszólítja a magyar politikai és írástudó elitet, hogy ne szítsa a románokkal szembeni gyűlöletet, inkább arra buzdítsák a székelyeket (mint alattvalókat), hogy tanulják meg az állam nyelvét. Továbbá tartás be

a nyelv- és szimbólumhasználatot szabályozó hatályos törvényeket. Illetve ne csak elhatárolódjanak, hanem nyilvánosan ítélik el a szélsőséges magyar megnyilvánulásokat, mint pl. „Székelyföld nem román föld”, „Vesszen Trianon” stb. Mindezt az etnikumközi kapcsolatok normalizálása érdekében mondja egy olyan közönség előtt, melynek egyes tagjai percekkel azelőtt még azt ordították Sepsiszentgyörgy utcáin: „*Ki a magyarokkal az országból!*”

A rítus lezárása

■ A politikai beszéd után következik a rítust befejező óra, azaz a román nemzeti körtánc. Ez a hagyományos tánc azt hivatott szolgálni, hogy a szervezők által kijelölt társadalmi és státusbeli különbségek eltűnjenek, a jelenlevők eggyé váljanak a nemzeti identitást hordozó dallamra és mozgásvilágra. Bár a kör létrejön, és elég sokan csatlakoznak, mégsem vesz részt benne mindenki. Sokan ezt is, akárcsak az előző programpontokat, kívülről figyelik, mint egy színházi műsort. Mások elkezdenek hazafele szállingózni. A óra már nem ősi tánc, mely eredeti „funkciója” szerint feloldja az ünnepségen megjelenő, a szervezők által felépített szimbolikus társadalmi kereteket és határokat,³² hanem a „fenti” világ részévé vált, műsorszám-má minősül – ami nem résztvevőket, hanem nézőket igényel. A órát járók többsége zászlót tart a kezében, ezzel is nehezebbé téve a tánc kéz a kézben élményét. A táncolók többsége a szervezőkből és a hagyományörző csapatokból kerül ki, viszont az Új Jobboldal tagjai nem vesznek részt, ők is külső nézői maradnak a szoborcsoport előtt kibontakozott, többnyire a helyiek által eljárt táncnak.

Ezzel véget is ért az ünnepség. A tömeg széteszlik a szélrózsa minden irányába, hiszen a babfőzeléket és italt kínáló bódék is bezártak már. A rendezvényszervezők ugyan folytatódik a városban és megszerte is,³³ a fő esemény, a Mihai Viteazul-szoborcsoport uralta tér kiürül, csak a koszorúk és a zászlók maradnak tárgyi jeliként az itt lezajlott emlékünnepeknek. A térre visszatérnek a mindennapok.

A fent bemutatott ünnepi esemény az antropológiai részt vevő megfigyelés módszerével a székelyföldi románság nyilvános, társadalmi vagy konstruált ünnepeinek, emlékünnepeinek egy tipikus példáját mutatta be, a december elsejét mint nemzeti ünnepet Sepsiszentgyörgyön, különös tekintettel az ünnep néprajzi, antropológiai, valamint politikai, reprezentatív, identitásépítő, ideológiai aspektusaira.

Az éves rendszerességgel megrendezett ünnepség néprajzi és szokáseseményt elemző szempontjai és kódjai tekintetében viszonylagos állandóság mutatható ki, ezért az esemény bármikor rekonstruálható. A kódok közötti mélyrétegek feltárása azonban egyértelműen rávilágít arra is, hogy az emlékünnepek idején az etnikumközi kapcsolatoknak egy várakozásokkal teli, érzelmileg és lelkiállapotban felfokozott, szimbólumokban, kellékekben és kódokban gazdag periódusának lehetünk szemtanúi, vagyis december elsejének az elsődleges, emlékező funkcióján túl létezik egy nagyon erős identitásépítő, identitást erősítő, etnikai reprezentációt elősegítő szerepe, funkciója is. Egy olyan egységes koncepcióról van itt szó, amely nem a véletlennek, hanem a helyi és központi román elit tudatos előkészítő, lebonyolító és utómunkálatának köszönhető.

Ebben a sűrűsödési időszakban sajátos eszközökkel és módozatokkal, felfokozva reprezentálódnak a felekezeti, kulturális, lokális, regionális, nemzeti és politikai identitások.

A határterületeken megszervezett emlékünnepeknek a megemlékezésen túl komoly téje és célja van: szimbolikus térfoglalás, pozíció- és hegemoniaépítés, az etnikumközi kapcsolatok, pozíciók, státuszok erőteljes újrafoglalása és átalakítása. Ilyenképpen december elseje hatékony eszköz és különleges időszak az interetnikus kapcsolatok alakításában.

Az emlékünnepekhez kapcsolódó diskurzusokat intézményileg szabályozzák, a kor és a rendszer politikai céljainak megfelelően alakítják tartalmát. Ezáltal

egy közösség számára gyakran ismeretlen tartalmak válnak a kommunikáció csatornáin keresztül a köznapi viselkedésformák és értelmezések kialakításának eszközeivé. Mindeközben a diskurzust kialakító intézmények fő célja egy adott etnikum identitásának erősítése, alakítása, kiépítése. Az emlékünnepek során a kommunikáció csatornáin keresztül absztrakt és olykor téves tartalmak válnak a hétköznapi gondolkodás részévé. Az emlékünnepek során megtapasztalt fel-fokozott lelkiállapotból és identitásartikulációs vágyból keletkező potenciális etnikumközi vagy/és felekezeti konfliktusok elkerülésében a politika szereplőinek és intézményeinek kulcsfontosságú szerep jut.

Megjegyezzük, hogy a fenti, erősen mediatizált ünneplési szokás nagymértékben jellemző a székelyföldi magyar lakosságra is, azzal a lényegi különbséggel, hogy a magyarság a feszültségkeltés helyett inkább választja a nyílt és békés figyelemfelkeltő tüneményt és kinyilatkoztatást. A másik nagy különbség, hogy a székelyföldi románság nemcsak a helyi elittől, hanem nemzetállami szintről is megkap minden támogatást a hasonló ünnepi és hétköznapi eseményekhez, amint azt a felszólaló elit retorikája is jól szemléltette.

■ JEGYZETEK

1. Varga E. Árpád: *Kovászna megye településeinek etnikai (anyanyelvi/nemzetiségi) adatai*. In: Varga E. Árpád: *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája*. Népszámlálási adatok 1850–2002 között. 2007. <http://www.kia.hu/konyvtar/erdely/erd2002.htm> letöltve 2015.03.27
2. Ilyés Zoltán: *Mezsgyevilágok. Etnikus interferenciák és nemzeti affinitások térbeli mintázatai a Kárpát-medencében*. Lucidus Kiadó, Bp., 2008. 15.
3. Niedermüller Péter: *A szokáskutatás szemiotikai aspektusai*. In: Hoppál Mihály (szerk.): *Előmulátokat a Magyarság Néprajzához* 9. Bp., 1981. 177–200.
4. Szokáskód minden olyan materiális eszköz, transzformációs szabály, melynek segítségével egy egyén vagy egy embercsoport hatékonyan meg tud konstruálni egy szokáseményt. Beszélhetünk verbális és nem verbális, tárgyi, valamint nem tárgyi kódokról. Lásd Niedermüller Péter: *A „vesszőzés” és az analóg népszokások szemiotikai elemzése*. In: Voigt Vilmos – Szépe György – Szerdahelyi István (szerk.): *A társadalom jelei*. Szemiotikai tanulmányok. Bp., 1976. 151. és Pozsony Ferenc: *Erdélyi népszokások*. Néprajzi Egyetemi Jegyzetek 1. KJNT–BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Tan-szék, Kvár, 2006. 67.
5. Dömötör Tekla: *Szokás. Dráma*. In: Ortutay Gyula (szerk.): *A magyar folklór*. Bp., 1979. 407.
6. Bohuslav Benes: *A népi színjátszás elmélete P. Bogatirjov értelmezésében és a kutatás mai helyzete*. In: Verebélyi Kincso (szerk.): *A néphagyomány alakulása*. Folcloristica 8. Bp., 1985. 294.
7. Buletinul Ligii Cultural-Creştine „Andrei Şaguna”, Sf.-Gheorghe, nr. VI/2009. 175–212. és lásd Interjú ismeretlen szervezővel: „Az ünnepség megkezdődik általában egy héttel azelőtt, tudományos szimpóziumokat szerveznek, de inkább két-három nappal azelőtt. Egy ünnepi csokorral beszélhetünk. A szimpóziumokat vagy a Keleti-Kárpátok Múzeumának üléstermében, vagy pedig a kormányhivatal, illetve a megyei tanács közös gyűléstermében tartják meg. Mindig van az ortodox templom alagsorában is egy bemutató.”
8. Niedermüller 1976, hivatkozva Pozsony 2006. 72.
9. Hargita és Kovászna megyei Román Civilek Fóruma (Forumul Civic al Românilor din Harghita și Covasna), a Közép-Európai Tanulmányok Központja (Centrul European de Studii), a „Daniel Şanta” Közösségfejlesztő Egyesület (Asociația Pentru Comunitate – Daniel Şanta).
10. Interjúk ismeretlen szervezővel; M.P.-vel; M.G.-vel; I.L.-lel.
11. Jelenlétük a szervezők azon körének köszönhető, akik rokonszenvezhetnek a szervezet által vallott értékekkel. Lásd Gabriel Andreescu: *Right-wing extremism in Romania. Ethnocultural diversity in Romanian collection*. Fundația CRDE. Cluj-Napoca, 2003. 35–46, 55–69.
12. 2009-es első sepsiszentgyörgyi felvonulásuk részleteit lásd Ádám Biborka: *Etnikai határátlépések Székelyföldön*. In: Dobos István – Bene Sándor: *Határátlépések*. A doktoriskolák III. nemzetközi konferenciája, Kolozsvár, 2010. augusztus 26–27. Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság, Bp., 2011. In: <http://mek.oszk.hu/09700/09720/html/#6><http://mek.oszk.hu/09700/09720/html/#6> és Ádám Biborka: *Zum Einfluss der Wirtschaftskrise auf den Zuwachs der Noua Dreaptă (Neue Rechte) in ungarisch besiedelten Gebieten Rumäniens*. In: Thede Kahl – Larisa Schippel (Hg.): *Leben in der Wirtschaftskrise – Ein Dauerzustand?* Frank & Timme. Verlag für wissenschaftliche Literatur. Berlin, 2011. 145–146.
13. <http://stiri.covasnamedia.ro/2014/11/20/programul-zilei-nationale-a-romaniei-in-judetul-covasna/>
14. Interjú I. L.-lel.
15. A *Mesagerul de Covasna* újságról van szó, a zászlók elkészítésének költségeit egy előpataki illetőségű üzletember állta. Az ötven zászló ajándékozása identitás és nemzeterosztó válaszreakcióként is értelmezhető az RMDSZ korábbi akcióira, mikor is politikai rendezvényeken ingyen osztogatták a román hatóságokat irritáló székely zászlót.

16. Mivel ez a szlogen sérti a román alkotmány 30. cikkelyében és a büntető törvénykönyv 286/2009-es törvényében foglaltakat, vagyis gyűlöletet kelt és diszkriminatív egy népcsoporttal szemben, Erdély András újságíró feljelentést tett a Kovászna megyei prefektusnál az ügyben.
17. 2009-ben a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Szervezet 50 főből álló ellentüntető csoportja vette fel a kesztyűt az említett csoportosulással szemben. Lásd Ádám 2011. In: *Etnikai határátlépések Székelyföldön*, <http://mek.oszk.hu/09700/09720/html>
18. <https://www.kozterkep.hu/~13546/>
19. Domokos Péter: *Vitéz Mihály sepsiszentgyörgyi históriája. Kié itt a tér?* Erdélyi Riport IV. 6. 2005. és Orbán Barra Gábor: *Huszonhárom év után a Vitéz Mihály térről...* Háromszék 2007. június 22 és interjú K. J.-vel.
20. „Unire-n cuget și-n simțiri”.
21. 2014-ben Bodzafordulóról, Brassóból, Bukarestből, Szébenből és Targovistéből érkeztek a hagyományörző egyesületek tagjai.
22. Kovászna megyében nincs katonazenekar, ezért Brassóból vagy Csíkszeredából érkezik az együttes, elérhetőségük függvényében változik évről évre a hivatalos ünnepség kezdetének időpontja (interjú ismeretlen szervezővel).
23. Interjúk ismeretlen szervezővel és P. B.-vel.
24. Irina Culic: *The Strategies of Intellectuals: Romanian under Communist Rule in Comparative Perspective*. In: András Bozóki: *Intellectuals and Politics in Central Europe*. Central European University Press, Bp., 1999. 48.
25. Varga E. Árpád <http://nepszamlalas.adatbank.transindex.ro/?pg=felekezeti&id=2>, letöltve 2016.05.03.
26. „Közel 100 évvel ezelőtt az erdélyi, besszarábiai, olténiai és moldovai dédapáink nagyobb megpróbáltatásoknak voltak kitéve, mint most mi. Háborúk voltak, több százezer élet odaveszett, idegenek foglalták el a területüket, de nekik mégis sikerült. 1918-ban, Gyulafehérváron, miután több száz-ezer román feláldozta életét, elértük a legfontosabb nemzeti célt: a Nagy Egyesülést. Azt akarom, hogy az a büszke, erős és tisztelt ország legyünk, amelyre az elődeink vágytak – az egységes Románia! Azt kívánom, a románok bízzanak abban, hogy 2018-ban, a Nagy Egyesülés 100. évfordulóján, képesek legyenek újra eggyé válni, büszkének lenni arra, hogy románok, és megmutatni az egész világnak, hogy ez az ország megérdemelte, és mindig többet érdemel.” (Szerző fordítása) In: <http://gov.ro/ro/stiri/mesajul-donnului-victor-ponta-prim-ministru-al-guvernului-romaniei-cu-ocazia-zilei-nationale-a-romaniei&page=1>.
27. Véronique Mottier: *Diskurzuselemzés és az identitás/különbözőség politikája*. Politikatudományi Szemle XIII. 4. Bp., 2004. 155–160.
28. „Az 1918-as nemzeti-politikai egyesülés nem mesterséges volt, nem ajándék volt a románok számára a világ részéről, és nem is az ősi román területeket bitorló birodalmak tévedéseinek hozadéka. Az 1918-as év és december elseje a legfontosabb viszonyítási pont az egységes és oszthatatlan nemzetállam létrejöttében, és ezen nemzeti ünnep dátuma nem változtatható meg néhány tudatlan, az időjárásra érzékeny vagy Románia ellenségeinek kérésére. Nekünk, a román nép jelenlegi generációjaként történelmi kötelességünk, hogy tartalommal töltsük fel és megerősítsük a nemzeti állam szuverenitását, függetlenségét, egységét és oszthatatlanságát – ne csak populista szólamként, alkalomadtán említsük. Az egységes és oszthatatlan nemzetállamhoz való jogot a román nép több millió román vérvél fizette meg, és ez az áldozat kiemelkedik a többi nemzetek teljesítményeihez képest, hiszen nem idegen területek és országok megszerzéséért, hanem az ősi dákoromán haza védelméért tették. És nekünk, a román nép jelenlegi generációjának szolidárisnak kell lennünk, és meg kell védenünk a jogainkat, mikor a szélsőségek és a románellenes retorikák veszélyesen és Európa-ellenes módon megsokszorozódnak. Bizalommal nézve a jövőbe, teljesítenünk kell kötelességünket a haza iránt, valójában a jövő generációk számára, hogy legalább egy olyan Romániát kapjanak, amelyet mi is örököltünk.” (Szerző fordítása) In: <http://www.dantanasa.ro/codrin-munteanu-mapn-ziua-nationala-nu-poate-fi-schimbata-la-cererea-unor-ignoranti-sau-meteosensibili/>
29. A december elsejei ünnepségektől a helyi magyar politikai elit évek óta távol marad, ezt a tényt az aktív szereplők rendszeresen szóvá is teszik, ebből is következik tehát, hogy egyes szereplők hiánya is komoly üzenethordozó szereppel bír. Több interjúalany is jelezte, hogy a 2000-es évek közepén a helyi RMDSZ-nek szándékában állt változtatni, a próbálkozások azonban nem jártak sikerrel, és az azt követő években egyre jobban elmérgesedő román–magyar viszony – különösen a december elsejei események környékén (zászló- és táblabotrányok) tovább mélyítette a szakadékat a két közösség között.
30. <http://www.mesageruldecovasna.ro/social/apel-la-normalizarea-convietuirii-interetnice-din-judetete-covasna-harghita-si-mures-adresat-reprezentantilor-societatii-civile-si-liderilor-formatiunilor-politice-maghiare-din-romania/>
31. Gabriel Andreescu a romániai szélsőjobbról írt értekezésében hívja fel a figyelmet az ortodox egyház, a román törvénykezés és román politikai elit összefonódásainak veszélyeire. (Andreescu 2003. 35–46, 55–69).
32. Pentelényi Kinga: *Egy ünnep viszonyrendszerei. Milleniumi címer- és zászlóavatás Ürömön*. In: Pócs Éva: *Ritus és ünnep az ezredfordulón*. L'Harmattan – Marcali Városi Helytörténeti Múzeum, Bp., 2004. 45.
33. <http://stiri.covasnamedia.ro/2014/11/20/programul-zilei-nationale-a-romaniei-in-judetul-covasna/>